ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»
ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 1(17) қаңтар-наурыз 2019
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:
Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)
Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызғыз мемлекеттік университетінің ректоры. (Кырғызстан)
Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихыинституты директорының орынбасары. (Казахстан)
Әлімбай Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)
Әбусеитова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БжҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)
Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)
Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)
Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)
Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)
Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Казахстан)
Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)
Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)
Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағыЕуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)
Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)
Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)
Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)
Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)
Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)
Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)
Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)
Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
Сыдықов Ерлан Бәтташұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)
Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы
Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәліққызы
Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы
Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым
Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт- Петербурге (Россия)

Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)

Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)

Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)

Абиль Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государстваКН МОН РК (Казахстан)

Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)

Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)

Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)

Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)

Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)

Кумеков Болат Ешмухамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана»

Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Гданьска (Польша)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогическийуниверситет (Литва)

Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)

Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Таймагамбетов Жакен Кожахметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК,Национальный музей РК (Казахстан)

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна
Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна
Редактор:
Кубеев Рустем Джаулыбайулы
Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна
Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:
Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)

Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy ofSciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassievna – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy ofSciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyzhanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member ofGerman Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NationalAcademy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:
Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:
Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:
Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary
Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:
Khumarzakh Altynbek

ҒТАХР / МРНТИ / IRSTI 03.20.

МҰСТАФА ШОҚАЙ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ТАРИХТЫ ЗЕРТТЕУДІҢ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ ҰСТАНЫМДАРЫ

Жанибай С.Б.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Аңдатпа. Мақалада халқымыз үшін ардақты есімдердің бірі –Мұстафа Шоқай жайлы болады. Ол Түркістандық зиялылар арасында орыс демократиялық бірлікте патшалық билікке қарсы тәжірибесін ғылыми талдауға алып, аса қажет тұжырымдар жасаған бірден-бір қайраткер. Саналы өмірін жеке қазақ халқының ғана емес, бүкіл түркі тектес халықтардың бәріне бірдей қамқоршы болу жолындағы үлкен арпалыспен өткізген Мұстафа Шоқай өмірінің соңғы сәттерінне дейін Қазақстан мен Түркістанның қоғамдықсаяси өмірін терең зерттеп, осы мәселелер жөнінде мол ғылыми-саяси еңбектер қалдырды. Мұстафа Шоқайдың саяси қызметінің де, халықаралық оқиғаларды зерделеуі мен ғылыми-публицистикалық ізденістерінің негізін тарихилық принциптері құрайды.
Түйін сөздер: Ақшам, Яш Түркістан, Ресей Империясы, Түркістан

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ ИСТОРИИ ПРОИЗВЕДЕНИЙ МУСТАФЫ ШОКАЯ

Жанибай С.Б.

Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан.

Аннотация. В статье рассматривается одно из самых важных имен для нашего народа – Мустафа Шокай. Он единственный, кто сделал самые необходимые выводы в научном анализе российского демократического единства туркестанских интеллектуалов. Мустафа Шокай, посвятивший свою жизнь заботе не только о казахском, но и о всех тюркских народах, изучал политическую жизнь Казахстана и Туркестана до конца своей жизни и оставил обширные научные и политические работы по этим вопросам.
Исторические принципы политической деятельности Мустафы Шокая, изучение международных событий и основа их научных и журналистских исследований – принципы истории.
Ключевые слова: Туркестан, Российская империя, Акшам, Яш, Туркестан.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF HISTORY IN THE WRITINGS OF MUSTAFA SHOKAY

Zhanibay S.

Korkyt Ata Kyzylorda State University, Kyzylorda, Kazakhstan.

Abstract. The article considers one of the most important names for our people Mustafa Shokay. He is the only one who made the most necessary conclusions in the scientific analysis of the anti-terrifc Russian democratic unity of the Turkestan intellectuals. Mustafa Shokay, who devoted his life to caring not only for the Kazakh, but also for all Turkic peoples, studied the political life of Kazakhstan and Turkestan

until the last moments of his life and left extensive academic and political writings on these issues. The historical principles of the political activities of Mustafa Shokay, the study of international events and the basis of hisacademic and journalistic research are the principles of history.
Keywords: Turkestan, Russian Empire, Aksham, YashTurkestan.

Кіріспе

Тәуелсіз Қазақстанның тұңғыш Президенті, ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаев: Ғасырлар бойы азаттыққа ұмтылған елдің қай кезде көшін бастаған ұлт тұлғалары болған. Қоғамда жүріп өткен жолымызыдың ешқандай да бұрмалаусыз, өз уақытында халқымыздың болашағы үшін, бар ғұмырын күресте өткізген зиялыларымыздың артында қалдырған рухани мұрасын қалың оқырманның, әсіресе жас ұрпақтың қолына жеткізу болса керек».

Мұстафа Шоқай өзінің «1917 ж. естеліктерінен үзінділер" атты еңбегінде: біз бұл тұста 1917 жылғы ревалюция ұлттық мемлекет құруымызға мүмкіндік береді де пүміттеніп, сеніп едік, бұл үмітіміз бен сеніміміз ақталмай, алданып қалдық», - деп жазады.Ол үшін өткенді пайымдау, оқиғалар мен құбылыстардың орын алуы мен дамуының түпкі себептерін ашу, сол арқылы белгілі бір мақсатқа жету жолындағы кедергілерді жеңу, жіберілген кемшіліктерді түзету үшін қажет. Олай болмаған жағдайда өткен-кеткенді саралау ділмарлық пен жай мылжыңға айналды дейді Мұстафа. 1917 жыл туралы естелігінде ол қызыл сөздің құлы болудан, өзін дәріптеуден бойын аулақ ұстап, алғашқы ұлттық құрылым – Түркістан Мұхтариятының дүниеге келуіндегі объективтік қиындықтармен қатар, ұлттық күрескерлер тарапынан жіберілген қателіктерді пайымдауға күш салады.

Өзін-өзі басқару жолындағы маңызды қадам болып табылатын Мұхтарияттың тарихтан алатын орнын аңықтап, ол құлағаннан кейін өріс алған басмашылықты жалғыз Түркістанның ғана емес, «жалпы алғанда кеңестік билікке қарсы қозғалыс тарихында ерекше маңызы бар күллі халықтың көтерілісі» деп бағалайды.

Мұстафа саяси күрестің бағыт-бағдарын дұрыс аңықтау үшін тарихи оқиғалардың шынайы зерттелуіне үлкен мән береді. Осыған орай ол 1916 жылғы ұлт-көтерілісінің, Түркістан Мұхтарияты мен басмашылар қозғалысының бір-бірімен өзара тығыз байланыста, бір арнадағы, бір сипаттағы оқиғалар екендігіне назар аударады. «1916 жылғы көтерілістер «Қоқан автономиясы» және «басмашылар әрекеттерімен» қосылып, орыс тепкісіне қарсы бағытталған ұлттық қозғалыс тарихымыздың ең маңызды құбылыстарының бірінен саналады» деп жазады.

1916 жылғы қозғалыс 1916 жылғы қозғалыс – жалпы алғанда ұлттық қозғалыс, онда таптық күрестің елесі де болған жоқ. Осыған қарамастан кеңес тарихшылары оны Түркістан шаруалары мен ұлттық пролетариаттың орыс мұғажыр мұжығы және орыс пролетариатымен бірлесе отырып, орыс пен Түркістанның буржуазия табына қарсы жүргізген күресі ретінде түсіндіреді.

«Орыс мұжығы мен орыс пролетариатын 1916 жылғы көтеріліс кезінде түркістандықтарға көмектескен етіп көрсету тарихи шындықты бұрмалағандық қана болып қалмастан, өтірікті ойдан шығарудың теңдессіз үлгісі де бола алады», - дейді Мұстафа Шоқай.

1916 жылғы қозғалыстың түптамыры патшалық Ресейдің қоныс аудару саясатынан, орыс мұжықтарына жергілікті халықтың шұрайлы жерлерін тартып алып беруден, отарлық зорлық зомбылықтардан туындайды.

Орыс мұжықтар, кеңес тарихнамасында көрсетілгендей, отаршылдықтың саясаттың құрбаны емес, қайта оның ең басты әлеуметтік тірегі болды. Өйткені патша өкіметі мұжыққа сүйенсе, мұжық патшалық өкімет жүргізіп отырған жер саясатының игілігін көріп, өз жерінде түсіне еңбеген байлыққа кенелді.

Осылайша М. Шоқай қоғамтанушылардан бірінші болып Ресейдегі жалпы революциялық процестің біртұтастығы туралы лениндік тұжырымдаманың негізсіздігін көрсетті, себебі орыс

пролетариатының алдына қойған өз мақсат мүдделері болды, ал ұлттық қозғалыстар олармен жанаспай, өз арнасында дамиды, өзінің мұңмұқтажын көздейді. Сондықтан, «1916 жылғы Түркістан көтерілісі – Ресейге және жалпы орыстыққа қарсы бағытталған ұлттық бас көтеру» деп түйіндейді Мұстафа Шоқай. «Түркістан ұлттық күресінің себептері мен мақсаттары» атты еңбегі Истамбулда шығатын «Ақшам» газетінің 1931 жылдың 19 шілдесіндегі санында жарық көрген «Агент Лоуренс Түркістан халқын орыстарға айдап салды» деген мақаласында орай жазылады. Онда Мұстафа түрік халықтарының азаттық қозғалысының түпкі себептерін қайдағы бір ағылшын тыңшысының әрекеттерінен іздеушілікті тарихи шындықты көпе-көрінеу бұрмалаушылық екендігін, олардың күресінің кеше ғана басталмағандығын, 1916 жылғы патша жарлығына жаппай көтеріліспен жауап бергенін оқырмандар есіне салады. Түрік халықтарының бойкөтерулерінің большевиктік үстемдікке қарсы жалғасып отыруының басты себебі мен мақсаты тәуелсіздікке қол жеткізу деп нақтылайды. Бұл мәселелерді ол 1923 жылы «Orient et Occident» журналындағы «Ресей саясаты және Түркістанның ұлттық саясаты» деген еңбегінде де көтереді.

Қантөгісті жолдармен билік басына келген большевиктер тарихты да бұрмалап көрсетуге мүдделі болады. Сондай әрекеттердің бірі П.Алексеенковтың 1931 жылы Ташкентте жарық көрген «Қоқан автономиясы» (Алексеенков, 1931, 19) атты кітабы болатын. Ондағы әуелі М.Тынышбаев , кейін М.Шоқай басқарған бұл мемлекеттік құрылымның қозғаушы күштерін, үкімет құрамын және большевиктердің оны аяусыз жаныштауын бұрмалап көрсетуге бағытталған айла шарғыларды талдау арқылы М. Шоқай өлкеде орыс пролетариаты диктатурасы үшін ешқандай әлеуметтік негіз болмағанын көрсетеді. П.Алексеенков Түркістан Мұхтариятының халықтық сипатын жоққа шығаруға тырысады (Алексеенков, 1931, 19).

Әдістеме

Мұстафа Шоқай орыс тарихшысинң алдына мақсат етіп қойған осы тұжырымды дәлелдеу үшін ғылымға жат зерттеу әдістеріне жүгініп, тарихи фактілерді үзіп-жұлып пайдаланғандығын жазады. Оның «Бір ғылыми өтірікке қарсы» деген мақаласын өткір памфлет ретінде де, зерттеу әдістері пен принциптерін толық меңгерген ғалымның салиқалы ізденісі ретінде де қабылдауға болады. Онда таптық принципке негізделген тарихнаманың осал тұстары дөп басып атап көрсетіледі. Ол жөнінде ғалым-тарихшы М. Шоқай былай деп жазады: «Тарих жазудың екі жолы бар. Бірінші жолы: зерттеуші өмірде болып өткен оқиғаларды көңіл қойып жинастырады. Оларды хронологиялық реті бойынша заманның жағдайына , ахуалына қарай зерттейді. Мәліметтер мен ақпараттардың бұлақтарын іздейді. Жиналған мәліметтерді өзінің ғылыми зердесінен өткізеді, орнына салады және ол мәліметтерден өзін бейтарап ұстай отырып, талдау жүргізеді. Шын мәніндегі ғылыми тарих, міне, осындай тәсілмен жазылады. Екінші жолы: зерттеуші көздеген мақсаттарын күні бұрын белгілеп алады да, соған жету үшін оқиғалар құрастырады» (Шоқай. 2007,225-226).

Негізгі бөлім

Яш Түркістан журналы. Кеңес тарихшыларының көпшілігі, оның ішінде жоғарыда аталған П. Алексеенков та, осы соңғы топқа жатады. Ғылыми ақиқатты бұлайша түсіндіру тәсілінің көзбояушылық пен дүмшелік екендігіне Мұстафа нақтылы мысалдар келтіреді. Дүниежүзінің біршама елдерінде белгілі бола бастаған шығыстанушы А.З. Валидидің өзі де М. Шоқайдың бұлтартпас дәлелдерге негізделген құрығынан құтыла алмайды. Қазақ қайраткері кімнің алдында болса да кібіртіктемей, бүкпесіз сөйлейді. Мұстафа Шоқай саяст күресте де, зерттеу әдістерінде де белгілі бір моральдық принциптердің болатындығын, шындыққа апаратын жолдың өзі де шынайы болуы керектігін ескертеді.

Мұстафа Шоқай шынайы тарихи ізденістердің сабақтарын саяси мақсатта пайдалануды қалағанымен, тарихи ізденістерді саяси мүддеге бағындыру арқылы жүргізуге үзілді-кесілді қарсылық білдіреді. Оның қандай еңбегін алсақ та, осы зерттеу принципінен айнымайды. Ілгері жылжудың басты шарты – «қаншалықты зор, ащы болсын ақиқатын айту» екендігінен ауытқымайды. Мұны ол, тіпті, ұлт-азаттық күрес барысында шейіт болғандардың алдындағы парыз деп ұғынады.

Мұстафа Шоқайдың «Яш Түркістан» журналын да, ағылшын, француз басылымдарында да түркістандықтардың ұлт-азаттық күресі тарихына қайта-қайта үңілуі өлке тұрғындарының сыртқы күштерге қарсы шығауының оң да, теріс те тұстарын ашып, алдағы уақытта ондай келеңсіздіктерге жол бермеу ниетінен туындайды.

Тарихи зерттеу әдіснамасының кейбір мәселелері оның «Кеңес патриотизмінен – орыс ұлтшылдығына» деген мақаласында көтеріліп, мұнда тарихи ізденістер мен идеология арасындағы өзара қарым-қатынас туралы өзекті тақырып қозғалады.

Мұстафа Шоқай кезінде марксизмнің негізін қалаушылардың Ресейде «халықтардың түрмесі» деп атағандығын, ал профессор М.Н. Покровскийдің орыс тарихын осы тұрғыдан жазып шыққандығына, алайда оның бұл зерттеуі жаңа кезеңде орыс ұлтшылдығына қайшы келетіндіктен,

«ленинизмге қарсы» деп жарияланғандығын еске салады. Мұнан кейін осы «жаңа теория» бойынша Кеңес Одағы құрамындағы халықтардың тарихы қай тұрғыдан, қандай бағыттарда жазылуы жөнінде тиісті нұсқаулар берілгендігіне тоқталады. «Сталиннің айтуынша, Ресей тарихын күштеп отарлау тарихы деп сипаттау дұрыс емес. Ресей империясының тарихы көрші елдермен оңды қарымқатынастар, өзара кірігулер нәтижесінде «табиғи түрде» жасалған тәрізді. Бұл көзқарас бойынша, Ресей Түркістанды да, кавказды да немесе басқа бір орыс емес өлкелерді де отар етпеген көрінеді. Олардың бәрі жағырапиялық жағдайлар мен тарихи заңдылықтар жолымен Ресейге табиғи түрде қосылып кеткен сияқты» (Шоқай, 2007, 21).

Орыс ұлтшылдығын дәріптеу барлық баспасөз беттерінде жүргізіліп, мектеп оқулықтарына енгізіледі. «Правда» газетінде: «Кеңестік республикалар арасында ұлылығы жағынан бірінші орында Ресей Федерациялық Республикасы тұрады... Тең құқылы халықтар арасында біріншілік орыс халқына, орыс жұмысшысына, орыс еңбекшілеріне тиесілі. Өйткені төңкерістің алғашқы жеңістерінен қазіргі күн сәулетті дәуірге дейінгі барлық істерде оның (яғни орыс халқының) орны ерекше» деп көрсетіледі. Осылайша кеңес дәуірінде де орыс үстемдігі идеологиялық тұрғыдан негізделеді. Басқаша сөзбен айтқанда, Кеңес өкіметінің саясаты патша өкіметі саясатының тікелей жалғасы ретінде көрінеді.

Мұстафа Шоқай ұлы тұлға. Мұстафа Шоқай кеңес ұлт саясатының негізгі мақсаты орыс емес халықтарды ұлтсыздандыру, олардың ұлттық белгілерін жоспарлы түрде жоя отырып орыстандыру екендігін дәлелдеп береді. Орта Азияны әкімшілікаумақтық межелеу, қоныс аудару саясатын жүргізе отырып, өлкедегі демографиялық ахуалды өзгерту және орыстардың басымдылығын қамтамасыз ету осы мақсатты көздейді. Осы шаралардың қатарында идеологиялық мүдделерге орай тарихты бұрмалау және өкімет пен орыс ұлтын бір мағынада ұғынуды халық санасына енгізу секілді әрекет те орын алады.

Мұстафа Шоқай еңбектерінің әдіснамалық негізін елдегі орыс ұлтшылдығының үстемдігі мен тоталитарлық жүйе арасындағы өзара байланыс жөніндегі қағида құрайды. Мұсылман республикарында орнатылған отарлық, тоталитарлық жүйе идеологиясының ұлттық күрестің жетекшілеріне жала жабу, оларды қаралап, кертартпа ағымдарға жатқызу арқылы жүргізілетіні Мұстафаның «Түркістан лениншілдеріне жауап» деген мақаласында жан жақты талданады. Онда Кеңес өкіметінің әлеуметтік, экономикалық және мәдени салалардағы дағдарысты жекелеген адамдардың іс-әрекеттерінің салдары деп түсіндіру, соңғыларын «шоқаевшыларға» жатқызуға

тырысу әрекеттері әшкереленеді. Ұлт жетекшілеріне қарсы отаршылдардың күрес тәсілдерінің бірі – оларды Англияның, Түркияның, Жапонияның немесе басқа да мемлекеттердің «тыңшысы», «сыбайласы» етіп көрсету. Оның бір мысалын кеңес баспасөзінің М.Шоқай Түркістанды ағылшын доминионына айналдыру үшін күресуде деген жалғасынан көруге болатын.

Кеңес қайраткері Нәби Қыдыров өзінің бір еңбегінде: «Біз өз тағдырымызды кімдермен бірге және қайсы жолмен шеше аламыз: Мәскеудің басшылығымен, Мәскеудің көрсеткен жолымен бе , жоқ әлде ағылшындармен бірге ме?» деп жазады. Қазақ, не өзбек халқын тарих субъектісі деп есептемейтін мұндай адамдардың, әрине, Мұстафа Шоқайды да өз пайымдаулары шеңберінде ғана бағалауға тырысатыны белгілі. Себебі олар – Мұстафа шыққан биікке шыға алмаған жандар.

Ұлт-азаттық қозғалысының мәне мен мақсатының өңін айналдырып көрсету әрекеттеріне Мұстафа Шоқай: «Кеңес өкіметіне, «орыс басшылығына» қарсы бағытталған біздің күресімізді Түркістанда ағылшындар үстемдігін орнату жолындағы күрес деп есептеу ардан безген адамдардың ісі болмақ»деп тойтарыс береді (Шоқай, 2007,79). Ұзақ жылдар бойы жат жұртшылықтың езгісінде болып келген халықтың бір бөлігінде болса да құлдық психология қалыптаспай қоймайды. Ондай жандардың Н. Қыдыровша ойлау парқы да бұл тұрғыдан алғанда «заңдылық» болып көрінеді.

«Нәби мырзаның ойынша, Түркістан не орыстардың, не ағылшындардың қол астында болуы керек тәрізді. Кеңестердің тәрбиесінде өскен Түркістан лениншілердің кейбіріне орыс отаршылдығының ықпал еткені соншалық, олар тіпті өз атамекенінің тәуелсіз, еркін өмір сүре алатынын саналарына сыйғыза алмайтын күйге жеткен» дейді Мұстафа Шоқай.

Жат жұртшылықтың тәртібімен өмір сүруді «жетістікке» санаушылық «тұтқын синдромы» секілді құлдық психологиядан ғана туындайды. Осыған байланысты Мұстафа Шоқай үндістандық Лайпорт Ройдың «Кез келген ұлт үшін дүниедегі ең зор бақытсыздық басқа бір ұлттың тепкісіне түсу» деген пікірін келтіреді. Сондықтан да ұлттық дербестікке құштарлығы таусылмаған, өз мәдениеті, өз тілі бар, өз атамекенінде тұрған халықтың азаттыққа ұмтылысы ешқашан да тынбайды.

Он жерден озық деп есептелсе де, бөтен халықтың боданы болу – тұтқында болумен тең. Ал, ұзақ уақыт тұтқында болумен тең. Ал, ұзақ уақыт тұтқында болу адамның сана-сезімін өзгертіп, оны ерік-жігерін айырады, ақырында тұтқындаушысыз өмір сүре алмайтындай болып көрінеді, қанаушысын «қамқоршы» деп санауға келеді.

Мұстафа Шоқайдың «Шовинизм», «Большевиктер «тарихты» қалай жазады?» деген еңбектерінде де тарихи зерттеулер әдіснамасына орай біршама құнды пікірлер айтылады.

Мұстафа еуроцентристік тұжырымдамаларға қарсы шығып, барлық халықтардың тең құқылы туралы идеяны алға тартады. «Жалпы адамгершілік және философиялық тұрғыдан алғанда жақсы халық, жаман халық деген ұғым жоқ. Халықтың бәрі бірдей» деп жазады ол. Оның өмір бойы осы қағиданы бұлжытпастан ұстағаны жөнінде бір мысалды келтіре кеткен жөн (Шоқай, 2007, 271). Шетелде жүрген орыс кадеттерінің мұсылман әлеміне қарсы бағытталған шовинистік насихаты

«Последние новости» газетінің 1923 жылдың 10 наурызындағы бас мақаласында тағы бір көрініс береді. Онда Александрия кітапханасын өртеуге Халиф Омардың «бұйрық бергені» туралы аңыз қайталанады. Осыған орай Мұстафа Шоқай «Брокгауз және Ефронның энциклопедиялық сөздігіне» сүйеніп, кітапхананы Омардың тұсында Александрияны арабтар «жаулап алғанда» емес, одан әлдеқайда бұрын фанатик-христиандардың өртеп жібергенін айтып, жауап жазады.

Әрине, оның түркістандықтардың ұлттық намысын қорғап, мұсылман халықтарына жала жабушылыққа тойтарыс беруі өмірінің соңғы күндеріне дейін жалғасады.

Мұстафа Шоқайдың тарих әдіснамасы мен тарихи зерттеу әдістерін жетік меңгергендігі С.Брайнин мен Ш. Шафироның «Алашорда тарихының очерктері» деген кітабы жөнінде айтқан ой- пікірлерін айқын көрінеді (Брайнин, Шафиро,1935, 8). Мұстафа бұл авторлардың да басшылыққа алған таптықтпринципі де шындыққа жетудің кепілі бола алмағанын, Алаш қозғалысының түрік халықтары ұлттық күресінің жалаугері болғандығын жасырудың мүмкін еместігін айтады: «Кітап авторлары Алаш қозғалысын түрік халықтары ұлттық күресінің жалаугері болғандығын жасырудың мүмкін еместігін айтады. «Кітап авторлары Алаш қозғалысын большевиктік тәсілімен талдап болған соң, оқырмандарды осы қозғалыстың кейбір құжаттарымен, соның ішінде партия бағдарламасымен таныстырып кетуі пайдасыз болмас деп ойлаған. Сол себепті олар бұл құжаттарды өзгертпестен және оған түсіндірме беріп отырмастан кітапқа енгізіп жіберген.Мәскеу

«Правдасының» ашу-ызасын келтірген, кітапты «Алашорда ақтаушысы» деп атауына себепші болған, міне осы жайт еді» деп жазады Мұстафа Шоқай.

Алаш қозғалысынң тарихын бұрмалаушылыққа қарсы күресі барысында Мұстафа мұнан бір жыл бұрын «Историк-марксист» журналында жарияланған С. Брайнин мен Ш. Шафироның

«Алаш қозғалысының тарихын дәріптеу мен оны қара дүрсін түсінуге қарсы» деген мақаласымен де танысып, оны талдауға алады. Мақала 1933 жылдың 8 желтоқсанында Қазақ марксизм-ленинизм ғылыми зерттеу институтында оқылған баяндаманың қысқартылған түрі секілді.

Мақаланың негізгі катехизисі Алашорданы дәріптеу тап жауларының қарсылық көрсету формасының бірі болып табылады дегенге саяды. Саяси мүддеге бағындырылып, Алаш қозғалысын қаралауды мақсат тұтқан мақаладағы авторлардың «Ә. Бөкейханов Торғай облысындағы қазақ еңбекшілерінің көтерілісін басты», «М.Шоқаве Шкапскиймен бірге Жетісуда қазақ және қырғыз еңбекшілері бұқарасына қарсы бүлік ұйымдастырды», «Алаш интеллегенциясы еш ойланбастан самодержавие жағына шығып, ісімен де, сөзімен де оған көтерілісті жаныштауға көмектесті»,

«Алаш интеллегенциясы көшпелі өмір салтын, феодалдық ескіліктің барлық варварлық институтарын қорғады» деген секілді «опустарының» жанына сұрау белгілерін қойып, мұның барлығын «нақтылы материалдар дәлелдейді» деген жалаң сөздің астын сызып, «қайда ондай нақтылы материалдар?» деп жазады. Мұстафа Шоқай кеңес авторларының КСРО-дағы ұлттық қатынастарда ешқандай проблема жоқ деген тұжырымдарын сынға алып, ең болмағанда ұлттық республикаларда басқару аппаратын жергіліктендіру мен іс қағаздарын жергілікті тілге көшіру жөнінде әлі де кескілескен күрестің жүріп жатқандығы туралы жазады.

Мұстафа Шоқай тұжырымдарының шыншылдығы оның көптеген дереккөздерін сараптап, мағлұматтарға салыстырмалы талдау жасау арқылы тарихи оқиғалар мен құбылыстардың түпкі мәнін аңықтауға тырысуына тікелей байланысты. Мұстафа Шоқай І. Қабыловтың «қазақ ұлтшылдығы» жөніндегі мақаласының көшірмесін алып, автордың Алашордаға байланысты отыз үш тармақтан тұратын жала жабушылығына тоқталады. «Известия» газеті тілшісінің «Кулактар – отаршылардың ұясы», «Красная новь» журналынан Н. Юргиннің, С. Ростовскийдің «Патшалық Ресей және Шыңжаң XIX-XX ғасырларда» атты еңбектеріне талдау жасауы Мұстафа Шоқайдың дереккөздерін ішкі және сыртқы сынға алу принциптерін жетік меңгергендігінің айғағы бола алады. Мұстафа, әсіресе, авторлар тұжырымдарының негізделуіне үлкен мән береді.

Мұстафа Шоқайдың ғылыми жұмысының негізгі бағыты Түркістан ұлттық қозғалысының себептерін батыс әлеміне кеңінен түсіндіру, Кеңес өкіметінің мұсылман халықтарына «азаттық әкелгендігі» туралы насихатын әшкерелеу болады. Оның 1928 жылы француз тілінде шыққан

«Түркістан Кеңестер қол астында» деген кітабы да осы мақсатты көздейді. Кітап өзінің публистикалық пәрменділігі мен ұлттық санаға ықпалы тұрғысынан көптомдық іргелі еңбектің өзінен де басым түсетін еді. Себебі ол бұлтартпас дәлелдерге, ресми құжаттарға негізделеді, сол арқылы Кеңес өкіметінің сөзі мен ісі арасындағы жер мен көктей алшақтықты әлем жұртшылығына ашып береді. Кітап жөнінде КСРО Орталық Атқару Комитетінің IV сессиясында Ш.З. Элиава сөйлеп, өзбек үкіметіне Мұстафа Шоқайдың бұл еңбегіне жауап беруді ұсынады. «За партию», «Заря Востока», «Правда Востока» басылымдарында қарсы материалдар жарияланады.

Кітабының кіріспесінде Мұстафа Шоқай: «Мен деректемелер, оның үстіне жоққа шығарылмайтын деректемелер туралы әңгімелеймін, өйткені бұлардың бәрі кеңес баспасөзінің өзінде тіркелген. Оларды тек қаға қабылдап, мойындау қалады» дейді. Кітапқа алғы сөз жазған француз қайраткері Пьер Ренодель: «Шоқаев мырза ең жақсы, ең сенімді тәсілді қолданған. Ол оқырманды өз байқаулары мен пайымдары жәрдемімен иландыруға тырыспайды. Ол мұны большевиктік құжаттардың өздерінің жәрдемімен жасайды» деп жазады.

Кітаптың ғылыми құндылығы жөнінде Францияда, Түркияда және басқа да елдерде пікірлер білдіреді. Әзірбайжан қайраткері Әлимардан Топчибашы, кітапты оқып шыққаннан кейін, Мұстафа Шоқай келтірген салмақты да, сенімді дәлелдерінің кеңестік жұмақ жөніндегі насихаттың қисынсыздығын, халықтар теңдігі және бауырластығы дегеннің ауылы әлі алыс жатқандығын көрсететіндігі жөнінде 1928 жылдың 30 тамызында хат жазады. Ол кітапты «Түркістанның бүгінгі туралы Еуропа тілдерінде бұрын соңды болмаған еңбек» деп бағалайды.

Мұстафа ең алдымен «пролетариат диктатурасының» жергілікті халыққа материалдық игілік әкелмегендігін қазақ халқының жаппай ашаршылыққа ұшырауы мысалымен түсіндіреді.

Мұнда Қазан төңкерісінен кейін іле-шала жүргізілген аштық саясаты он шақты жылдан соң мейлінше қаныпезерлік , жәдігөйлік жолдармен қайталанады. 1917 жылдың қарсаңындағы 40 млн бас мал Кеңес Орта Азиясында 1934 жылы тоғыз жарым миллионға дейін кеміп кетеді. Қазақстандағы мал басының саны да төрт есе кемиді. «Мал бағушы түркістандық халықтың шаруашылықтағы «жетістігіне» бұдан өткен сендіргіш мысал келтіру мүмкін бе?» дейді Мұстафа Шоқай.

Ресми мінбелер мен кеңес баспасөзінде тағы да жаппай қырғынды бастарынан кешіріп жатқан қазақтар жөнінде емес, мал басының азаюына ғана өкініш білдіреді.

Мұстафа Шоқай еңбектерінің маңыздылығы туралы айтар болсақ. Қазақтарды құлдық және мәңгүрттік жағдайға түсіру мақсатында оларды жерінен, тілі мен дінінен айыру саясаты аса құйтырқылық әдістермен жүйелі түрде жүргізіледі. 1917-1918, 1920-1921, 1931-1933, 1941-1953 жылдардағы ашаршылық, рухани және мәдени өмірдегі халықты орыстандыруға бағытталған айла- шарғылар, саяси қуғынсүргін салдарынан қазақ халқы өзінің ұлттық бірегейлігінен айырылады, миллиондаған қазақ шет елдерге қоныс аударып бассауғалайды. 1917 жылға дейінгі 6 млн қазақ 1939 жылы екі миллионға жетер жетпес болып қалады.

Мұрағаттық материалдарға қарағанда, Мұстафа Шоқай Түркістан тарихына арналған шолу кітап жазуға ниеттенгенге ұқсайды және оны Мұстафа хронологиялық рет бойынша емес, өзіне әбден танымал тақырыптан бастауды жөн көреді. Париждегі жеке мұрағаттық қорында Мұстафаның 1939 жылдың 12 маусымында «Түркістанды орыстардың жаулап алуы тарихынан» деген мақала жазғандығы, ал оған дейінғһ, яғни 1931 жылдың 17 маусымында «Түскістанға енудің алғашқы әрекеттері» деген тақырыпты қарастырғаны жөнінде мағлұмат сақталған. Оларды Дж.Лаззерини «Түркістанда» деген атпен бір бумаға топтайды. Материалдың қайда жарияланғаны белгісіз. Осыған қарағанда ол кітаптың құрамды бөлігі болуы тиіс.

Мұстафа Шоқайдың 1941 жылғы «Түркістан» деген материалы да осы ниетпен жазылған секілді. Онда Мұстафа VIғасырдан бері біте қайнасып дамып келе жатқан, Тұран ойпатын мекендеген халықтардың дүниежүзілік өркениетке қосқан үлесіне тоқталып, олардың

экономикалық және мәдени тұрғыдан өте жақындығын көрсетеді, ал мұның өзі оларды біртұтас дене ретінде қарауға мүмкіндік береді; Кеңес өкіметінің оларды жеке республикаларға бөлуі түркістандықтардың ұлттық саяси бірлігіне жол бермеу әрекетінен туындайды дейді.Мұстафа Шоқайдың қазақ, өзбек, түрікмен, қырғыз, татар, башқұрт, қарақ алпақ, ұйғырларды түркістандық ұлт деп танитындығы, ал оларды жеке жеке ұлыс деп санайтындығы көрінеді.

Оның «Түркістан Кеңестер қоластында» атты француз және орыс тілдеріндегі екі кітабы Кеңес өкіметінің мұсылман халықтары жөніндегі саясатының мән мағынасын танып білуге қажетті құралға айналып, оқымыстылардың кітапханаларынан берік орын алады. Мұстафаның жеке мұрағатында сақталған хаттар осының айқын дәлелі деуге келеді. 1930 жылдың 14 қарашасында голланд ғалымы Л.Грот Гаагадан жолдаған хатында «Түркістан Кеңестер қол астында» деген кітабының бірнеше данасын алғандығын және оны елдің белгілі тұлғаларына үлестіргенін хабарлайды.

Хат мәтініне қарағанда голланд ғалымы мен қазақ қайраткері біраздан бері шығармашылық байланыста екендігі көрінеді. Сол жылы 15 желтоқсанда жазған хатында голланды ғалымы Орта Азия республикаларындағы астық, мақта шаруашылықтары, Ресейдегі азамат соғысы, басмашылар қозғалысы, Түркістандағы жәдитшілдік, оның бастаулары, жақтастары, саяси рөлі жөнінде материалдар мен «Эйшатик Ревю» журналында жарық көрген мақаласын жіберуді сұрайды. Соңғы рет кездесіп, әңгімелескенде Түркістандағы жәдитшілдік қозғалысы туралы мәліметтер берермін деген Мұстафаның уәдесін есіне салады.

Әзірбайжан қайраткері Ә. Топчибашы 1933 жылдың 12 ақпанында жазған хатында

«Шыңғысхан» кітабының авторы Е. Харадаваның Мұстафа Шоқайдың «Орта Азия Кеңестер қол астында» деген кітабымен танысқысы келетінің және өзінің кітабын жіберу үшін оның мекенжайын сұратқанын хабарлайды.

1935 жылдың 8 желтоқсанында Филадельфиядан (АҚШ) А.П. Демидов «Түркістан Кеңестер қол астында» деген кітабының шығуымен құттықтап, оның авторды жаңа даңққа бөлейтіндігіне сенім білдіреді. Өз тарапында А. Демидов кітапты Пенсильванияда тұрып жатқан ақгвардияшылардың генералы А. Федоров Уайтқа береді.

1936 жылдың 15 қаңтарында Стэнфорд университеті жанындағы Гуверкітапханасындағы

«Яш Түркістан» журналының коллекциясын толықтыруды өтінеді. Америкалық профессор келесі хатында «Гувер кітапханасы Сіздің кітабыңызға профессор кеелсі хатында «Гувер кітапханасы Сіздің кітабыңызға аса қызығушылық танытуда, бір данасын кітапханаға да жіберуге мүмкіндігіңіз болса» деп жазады.

«1917 жыл туралы естеліктердің үзінділер» кітабын баспаға дайындаған Ә.Такенов пен М. Қойгелдиев Мұстафа Шоқайдың «Еуропа мен Америкадағы Түркістандағы ұлттық қозғалысты зертеушілердің маған сонша көңіл аударулары» ... деген сөздеріне жазған ескертуінде мынадай мағлұмат береді: «Калифорниядағы Стэнфорд университетінің Орыс төңкерісін зерттеу институты Түркістандағы төңкеріс пен Кеңес үкіметіне қарсы халық көтерілісіне қатысты деректерді жинақтап, ағылшын тілінде еңбектер шығаруға кірісті. Осы орайда Мұстафа Шоқайдан Түркістандағы көтеріліс пен Қоқан автономиясы жайында жазып беруді өтінді. Мақала 1937 жылдың алғашқы айларында әзірленіп берілді» (Шоқай, 1997, 47).

Өкінішке орай, авторлар бұл мағлұмат жөнінде ешбір дереккөзге сілтеме жасамайды, дегенмен ол Мұстафа Шоқайдың Гувер институтымен шығармашшылық байланыстарының сипатына қайшы келмейді.

Қорытынды

Жоғарыда көрсетілген деректер Мұстафа Шоқайдың әлемдік деңгейдегі саяси қайраткер ғана емес, дарынды тарихшы ретінде тарихтың зерттелу деңгейін қаншалықты терең білетіндігін және талдай алатынын көрсететін еді. Қорыта айтқанда, Мұстафа Шоқайұлы өзінің еңбектерінде Кеңес өкіметінің саясатының патшалық Ресейдің отаршылдығынан айырмашылығы жоқ екенін дәлелдеп көрсетті. Міне, осы шындық күрескердің саяси қызметінің нысаны болды. Ол Орта Азия мен Қазақстандағы отаршыл саясат туралы әділ, объективті көзқарас қалыптастыруға барын салды. Мұстафа Шоқайдың тарихи мұралары –ақиқаттың көзі тарихтың бұлтартпас дерегі екені даусыз. Болашақта Мұстафа Шоқайдың еңбектерін, артында қалдырған тарихи мұраларын тереңінен зерттеп, оны зерделеу басты мақсатымыз болмақ.

ӘДЕБИЕТТЕР

1.Алексеенков. П Кокандская автономия. - Ташкент, 1931, 19-54.
2.Шоқай М. Таңдамалы шығармалар: Үш томдық. 1- т. – Алматы: Қайнар баспасы, 2007. - 225-226-бб.
3.Шоқай М. Таңдамалы шығармалар: Үш томдық. 2- т. – Алматы: Қайнар баспасы, 2007. - 21-б.
4.Шоқай М. Таңдамалы шығармалар: Үш томдық. 1- т. – Алматы: Қайнар баспасы, 2007. - 79-б.
5.Шоқай М. Таңдамалы шығармалар: Үш томдық. 1- т. – Алматы: Қайнар баспасы, 2007. - 271-б.
6.Брайнин.С., Шафиро Ш. Очери по историй Алаш Орды. - Алма-ата. 1935. - С.8
7.Шоқай Мәрия. Шоқай Мұстафа. Естеліктері. – Ыстамбул. 1997. - 47 б.

МАЗМҰНЫ

Айтмағамбетов Д.Р., Азмуханова А.М., Нұрсұлтанова Л.Н.
ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ВЬЕТНАМ: ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТАН ТӘЖІРИБЕГЕ..........5
Ахметжанова А.Т., Алина А.Д.
XX ҒАСЫРДЫҢ 20-30 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ КЕҢЕС ОДАҒЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ЖАҢАШЫЛДЫҚТАРЫ..........12
Алимжанова А.Ш., Шаймерденова М.Д.
ЗАМАНАУИ БІЛІМ: ҚОҒАМДЫҚ ПІКІРДІ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУДЫҢ НЕГІЗГІ ҚАҒИДАСЫ..........20
Арепова А.Д., Морякова М.Т.
АҚ ОРДАНЫҢ САЯСИ ТАРИХЫНЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ (XIII–XV ғғ. басы)..........25
Балықбай А.К.
ҚАЗАҚ КИНОДРАМАТУРГИЯСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫ ЖӘНЕ КЕЗЕҢДЕРІ..........33
Боранбаева Б.С.
ШЫҒЫС МАЙДАНЫНА ҚАТЫСҚАН ОРАЛ ӨҢІРІНІҢ ҚАЗАҚ ҚЫЗДАРЫ..........41
Горячев А.А., Егорова Т.А., Егорова К.А.
ХАНТАУ ТАУЫНЫҢ ЕЖЕЛГІ ПЕТРОГЛИФТЕРІ..........58
Ғабитханұлы Қ.
ҚЫТАЙ ЖЫЛНАМАЛАРЫНДАҒЫ ТҮРКІЛІК СӨЗДЕРДІ АУДАРУ, РЕКОНСТРУКЦИЯЛАУ, БІРІЗДЕНДІРУ МӘСЕЛЕСІ..........73
Ғабитханұлы Қ., Ғабит Е.
«ТӘҢІР ТАУ» (немесе Тянь-Шань) ҒҰНДАРДАН ҚАЛҒАН АТАУ..........79
Жанибай С.Б.
МҰСТАФА ШОҚАЙ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ТАРИХТЫ ЗЕРТТЕУДІҢ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ ҰСТАНЫМДАРЫ...83
Жанибай С.Б.
1920-1940 ЖЫЛДАРДАҒЫ ТҮРКІСТАНДАҒЫ КЕҢЕСТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ..........92
Жолсейітова М.Ә.
ЮСУФ АКЧУРАНЫҢ ЖАС ТҮРІКТЕР БИЛІГІ ТҰСЫНДАҒЫ ҚЫЗМЕТІ..........105
Жолсейітова М.Ә.
ЖӘДИДШІЛДІКТІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫНДАҒЫ И. ГАСПЫРАЛЫНЫҢ РӨЛІ..........116
Жұмай Г.
ҚОРЫҚ-МУЗЕЙДІҢ ЗЕРТТЕУ НЫСАНДАРЫ..........128
Калыш А.Б., Исаева А.И.
ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОРТАЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МУЗЕЙІНІҢ ДАЙЫНДАҒАН ҒЫЛЫМИ-ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ЭНЦИКЛОПЕДИЯСЫНЫҢ ОРНЫ..........136
Камалдинов И.Р., Савельева Т.В.
ІЛЕ АҢҒАРЫНДАҒЫ ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫНЫҢ БАҒЫТЫ (археологиялық деректер бойынша)..........145
Керімбаев Е.Ә., Набижанқызы З.
КОНФУЦИЙ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ ҚҰРЫЛУЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚЫЗМЕТІ..........159
Қабдолдина К.Қ.
КЕҢЕСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚ ӘЙЕЛДЕРІНІҢ ТЕҢДІК МӘСЕЛЕСІ..........169
Қабылдинов З.Е., Борбасов С.М., Қозыбаева М.М.
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ КЕЛБЕТІНІҢ АЙНАСЫ..........175
Қаипбаева А.Т
ІЛИЯС ОМАРОВ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИ МҰРА..........182
Қали А., Сәкенұлы Қ., Айдаралиева Ә.
АҚТӨБЕ ӨҢІРІНДЕГІ «АЛАШ ОРДА» ҚАЙРАТКЕРЛЕРІНІҢ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ (Ақтөбе облыстық мемлекеттік архиві материалдары бойынша)..........197
Құдайбергенұлы Б., Каримова А.Е., Садықова А.М.
ҚАЗАҚ ҚАЙРАТКЕРІ Н.НҰРМАҚОВТЫҢ ҚОНЫСТАНДЫРУ САЯСАТЫНА ҚАТЫСТЫ САЯСИ ҰСТАНЫМЫ..........215
Қыдырбаев Қ.А.
МӘМЛҮК-ҚЫПШАҚ СҰЛТАНДЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ӘЛЕМ ӨРКЕНИЕТІНЕ ҚОСҚАН ҮЛЕСІ..........222

Мейрманова Г.А., Дауытбекова М.Қ.
ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ БАТЫРЛАР ЭТИКЕТІ..233
Мұқаметханұлы Н., Мадиев Д.А.
ҚЫТАЙДЫҢ БАТЫС БӨЛІКТІ ҚАУЫРТ ИГЕРУ СТРАТЕГИЯСЫ ЖӘНЕ ШЫҢЖАҢНЫҢ ШЕКАРА ӨҢІРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУЫ..243
Мырзабекова Р.С., Мырзабеков М.С.
ТАНЗИМАТ ДӘУІРІНДЕГІ РЕФОРМАТОРЛЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАР..251
Нурмухамбет Ә.Б., Сайн Э.Д.
ҚАЗАҚСТАН КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ МАРКЕТИНГТІК СТРАТЕГИЯЛАРЫ…………………..…………………………………………………………………..258
Сабденова Г.Е., Усерова А.Н.
ҚАЗАҚТЫҢ ДӘСТҮРЛІ ҚҰҚЫҚ МӘДЕНИЕТІ МЕН ҰЛТТЫҚ ТӘЛІМ ТӘРБИЕСІНІҢ ТАРИХИ БАСТАУЛАРЫ...265
Сабырова Ә.С.
ЖЫРАУЛЫҚ ПОЭЗИЯДАҒЫ «БАТЫРШЫЛДЫҚ»..273
Садықов Т.С., Набиев С.Т.
АКАДЕМИК М.Қ.ҚОЗЫБАЕВ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ АЗАТТЫҚ КҮРЕСІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ........................279
Сайынов Д.
АҚТӨБЕ ӨҢІРІНДЕГІ ДІНИ ҚАЙРАТКЕРЛЕРДІҢ РУХАНИ ҚЫЗМЕТІ...285
Сәкенов С.Қ.
СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОЛА ДӘУІРІНІҢ ТҰРҒЫН ҮЙЛЕРІ...296
Сериккалиева А.Е., Ашинова Ж.Е., Набижанқызы З.
ШЫҰ ЕРКІН САУДА АЙМАҒЫНЫҢ ЖОБАСЫ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН КЕЛЕШЕГІ...304
Сыздыкова А.М.
ЕРТІС ӨҢІРІНІҢ КЕҢЕСТІК ОТЫН-ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ КЕШЕНДЕРІНДЕГІ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУДЫ БАСҚАРУДЫҢ ТАРИХЫ (1970-1990)...308
Төлебаев Т.Ә., Әбікенова Г.Е.
ДӘСТҮРЛІ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ БАҒЫТТАР ЖӘНЕ ПРОТОТҮРІКТЕРДІҢ ЛИНГИВИСТИКАЛЫҚ ГЕОГРАФИЯСЫ: ТАРИХНАМАЛЫҚ АСПЕКТ..317
Шаймерденова М.Д.
ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ОҚУЛЫҚТАРЫНЫҢ АВТОРЛАРЫ АҚПАРАТ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ ТАСУШЫЛАРЫ РЕТІНДЕ: ТІЛ ТҰЛҒАЛАРЫН РЕТРОСПЕКТИВТІ ШОЛУ..323

СОДЕРЖАНИЕ

Айтмагамбетов Д.Р., Азмуханова А.М., Нурсултанова Л.Н.
КАЗАХСТАН И ВЬЕТНАМ: ОТ СОГЛАШЕНИЙ К ПРАКТИКЕ..5
Ахметжанова А.Т., Алина А.Д.
НОВОВВЕДЕНИЯ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ И ОБРАЗОВАНИЯ
в 20-30-е ГОДЫ XX ВЕКА..12
Алимжанова А.Ш., Шаймерденова М.Д.
СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: КЛЮЧЕВОЙ АСПЕКТ МОДЕРНИЗАЦИИ
ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ..20
Арепова А.Д., Морякова М.Т.
ВОПРОСЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ АК ОРДЫ (XIII – НАЧАЛО XV ВВ.)..25
Балықбай А.К.
ИСТОРИЯ И ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ КАЗАХСКОЙ КИНОДРАМАТУРГИИ..33
Боранбаева Б.С.
КАЗАШКИ ПРИУРАЛЬЯ – УЧАСТНИЦЫ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ НА ДАЛЬНЕВОСТОЧНОМ ФРОНТЕ............41
Горячев А.А., Егорова Т.А., Егорова К.А.
ДРЕВНИЕ ПЕТРОГЛИФЫ ГОР ХАНТАУ..58
Габитханулы К.
ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА, РЕКОНСТРУКЦИИ, ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТИ ТЮРКСКИХ
СЛОВ В КИТАЙСКИХ ЛЕТОПИСЯХ..73
Габитханулы К., Габит Е.
ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ НАЗВАНИЕ «ТАНИРТАУ» (ИЛИ ТЯНЬ-ШАНЬ) - НАСЛЕДИЕ ГУННОВ..............................79
Жанибай С.Б.
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ ИСТОРИИ ПРОИЗВЕДЕНИЙ МУСТАФЫ ШОКАЯ....................83
Жанибай С.Б.
СТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТСКОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В ТУРКЕСТАНЕ В 1920-1940-Е ГОДЫ...................92
Жолсейітова М.Ә.
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЮСУФА АКЧУРИНА В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ МЛАДОТУРОК..105
Жолсейітова М.Ә.
РОЛЬ И ГАСПЫРАЛЫ В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИИ ДЖАДИДИЗМА..116
Жумай Г.
ОБЪЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЗАПОВЕДНИКА-МУЗЕЯ..128
Калыш А.Б., Исаева А.И.
МЕСТО НАУЧНО-ЭТНОГРАФИЧЕСКОЙ ЭНЦИКЛОПЕДИИ ЦГМ РК
В НАУЧНО - ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ..136
Камалдинов И.Р., Савельева Т.В.
НАПРАВЛЕНИЯ ВЕЛИКОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ В ИЛИЙСКОЙ
ДОЛИНЕ (по археологическим источникам)..145
Керимбаев Е.А., Набижанкызы З.
СТАНОВЛЕНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНСТИТУТОВ КОНФУЦИЯ..159
Кабдолдина К.К.
ПРОБЛЕМА РАВЕНСТВА КАЗАХСКИХ ЖЕНЩИН В СОВЕТСКОМ КАЗАХСТАНЕ..169
Кабульдинов З.Е., Борбасов С.М., Қозыбаева М.М.
ЗЕРКАЛО ЭТНОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗА КАЗАХОВ..175
Каипбаева А.Т.
ИЛЬЯС ОМАРОВ И НАЦИОНАЛЬНОЕ КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ..182
Кали А., Сакенулы К., Айдаралиева А.
О ДЕЯТЕЛЯХ «АЛАШ ОРДЫ» АКТЮБИНСКОГО КРАЯ (ПО МАТЕРИАЛАМ АКТЮБИНСКОГО
ОБЛАСТНОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АРХИВА)..197
Құдайбергенұлы Б., Каримова А.Е., Садыкова А.М.
ПОЛИТИЧЕСКАЯ ПОЗИЦИЯ КАЗАХСКОГО ДЕЯТЕЛЯ Н. НУРМАКОВА
В ОТНОШЕНИИ ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ..215
Кыдырбаев К.А.
МАМЛЮК-КИПЧАКСКИЙ СУЛТАНАТ И ЕГО ВКЛАД В МИРОВУЮ ЦИВИЛИЗАЦИЮ................................222

Мейрманова Г.А., Дауытбекова М.Қ.
ЭТИКЕТ ГЕРОЕВ В ТРАДИЦИОННОМ КАЗАХСКОМ ОБЩЕСТВЕ...233
Мухаметханулы Н., Мадиев Д.А.
СТРАТЕГИЯ НАПРЯЖЕННОГО ОСВОЕНИЯ ЗАПАДНОЙ ЧАСТИ КИТАЯ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПРИГРАНИЧНОГО РЕГИОНА СИНЬЦЗЯН...243
Мырзабекова Р.С., Мырзабеков М.С.
РЕФОРМАТОРСКИЕ ДВИЖЕНИЯ В ЭПОХУ ТАНЗИМАТА..251
Нурмухамбет Ә.Б., Сайн Э.Д.
МАРКЕТИНГОВЫЕ СТРАТЕГИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ КАЗАХСТАНА….258
Сабденова Г.Е., Усерова А.Н.
ИСТОРИЧЕСКИЕ КОРНИ ТРАДИЦИОННОЙ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ И НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ КАЗАХОВ...265
Сабирова А.С.
ЭТИЧЕСКИЙ КОДЕКС «БАТЫРШЫЛДЫҚ» В ЭПИЧЕСКОЙ ПОЭЗИИ..273
Садыков Т.С., Набиев С.Т.
ВОПРОСЫ ОСВОБОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЫ КАЗАХОВ В ТРУДАХ АКАДЕМИКА М.К. КОЗЫБАЕВА..............279
Сайнов Д.
ДУХОВНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РЕЛИГИОЗНЫХ ДЕЯТЕЛЕЙ В АКТЮБИНСКОМ КРАЕ......................................285
Сакенов С.К.
ДОМА ЭПОХИ БРОНЗЫ СЕВЕРНОГО КАЗАХСТАНА..296
Серикқалиева А.Е., Ашинова Ж.Е., Набижанқызы З.
ПРОЕКТ ЗОНЫ СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ ШОС: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ..304
Сыздыкова А.М.
ИСТОРИЯ УПРАВЛЕНИЯ ОХРАНОЙ ПРИРОДНОЙ СРЕДЫ НА СОВЕТСКИХ ТОПЛИВНО- ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ ПРИИРТЫШЬЯ (1970-1990)..308
Тулебаев Т.А., Абикенова Г.Е.
ТРАДИЦИОННЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ И ЛИНГИВИСТИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ ПРОТОТЮРКОВ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ..317
Шаймерденова М.Д.
АВТОРЫ КАЗАХСТАНСКИХ УЧЕБНИКОВ ПО ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА КАК НОСИТЕЛИ ИНФОРМАЦИИ И КУЛЬТУРЫ: ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ В РЕТРОСПЕКТИВЕ..323

CONTENTS

Aitmagambetov D., Azmukhanova A., Nursultanova L.
KAZAKHSTAN AND VIETNAM: FROM AGREEMENTS TO PRACTICE..5
Akhmetzhanova A.T., Alina A.D.
INNOVATIONS OF SOVIET POWER IN THE FIELD OFEDUCATION IN THE 1920-1930s..12
Alimzhanova A., Shaimerdenova M.
MODERN EDUCATION: THE KEY ASPECT OF MODERNIZATION OF PUBLIC CONSCIOUSNESS......................20
Arepova A.D., Moryakova M.T.
THE ISUES OF THE POLITICAL HISTORY OF AK ORDA (XIII - EARLY XV CENTURIES)....................................25
Balykbay A.K.
HISTORY AND STAGES OF THE FORMATION OF KAZAKH FILM DRAMA..33
Boranbayeva B.S.
KAZAKH WOMEN OF THE URALS-PARTICIPANTS OF MILITARY ACTIONS
ON THE FAR EASTERN FRONT...41
Goriachev A.A., Egorova T.A., Egorova K.A.
ANCIENT PETFOGLYPHS OF KHANTAU MOUNTAINS..58
Gabitkhanuly K.
ISSUES OF TRANSLATION, RECONSTRUCTION, CONSISTENCY OF TURKIC WORDS IN
CHINESE CHRONICLES...73
Gabitkhanuly K., Gabit Y.
«TANGIRTAU» (OR TIAN-SHAN) IS THE HUNHERITAGE THE GEOGRAPHICAL NAME
"TANGIRTAU" (OR TYANSHAN) IS THE HUN HERITAGE..79
Zhanibay S.
METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF HISTORY IN THE WRITINGS
OF MUSTAFA SHOKAY..83
Zhanibay S.
FORMATION OF THE SOVIET EDUCATION SYSTEM IN TURKESTAN IN THE 1920-1940S.................................92
Zholseitova M.
THE ACTIVITIES OF YUSUF AKCHURIN DURING YOUNG TURKS PERIOD...105
Zholseitova M.
I. GASPYRALY'S ROLE IN THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF JADIDISM...................................116
Zhumai G.
OBJECTS RESEARCH OF THE RESERVE-MUSEUM...128
Kalysh A., Isayeva A.
PLACE OF SCIENTIFIC AND ETHNOGRAPHIC ENCYCLOPEDIA OF THE CENTRAL STATE MUSEUM OF THE
REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN THE SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL PROCESS...136
Kamaldinov I.R., Savelyeva T.V.
DIRECTIONS OF THE GREAT SILK ROAD IN THE ILE VALLEY (according
to archaeological sources)…………………………………………………………………………………..………..145
Kerimbaev Y.A., Nabizhankyzy Z.
THE FORMATION AND ACTIVITIES OF CONFUCIUS INSTITUTES...159
Kabdoldina K.K.
THE PROBLEM OF EQUALITY OF KAZAKH WOMEN IN THE SOVIET KAZAKHSTAN......................................169
Kabuldinov Z.E., Borbasov S.M., Kozybayeva M.M.
MIRROR OF THE ETHNOGRAPHIC IMAGE OF THE KAZAKH...175
Kaipbaeva A.T.
ILYAS OMAROV AND THE NATIONAL CULTURE HERITAGE...182
Kali A., Sakenuly K., Aidaralieva A.
ON THE “ALASH ORDA” FIGURES FROM AKTOBE KRAI (ACCORDING TO THE MATERIALS
OF THE AKTOBE REGIONAL STATE ARCHIVE)...197
Kudaybergenuly B., Karimova A.E., Sadykova A.M.
THE POLITICAL POSITION OF THE KAZAKH LEADER N. NURMAKOV IN RELATION
TO THE RESETTLMENT POLICY...215
Kydyrbayev K.A.
THE MAMLUK-KIPCHAK SULTANATE AND HIS CONTRIBUTION TO THE WORLD’S CIVILIZATION..........222

Meirmanova G.A., Daytbekova M.K.
HEROES OF THE TRADITIONAL KAZAKH SOCIETY..233
Mukhametkhanuly N., Madiev D.A.
THE STRATEGY OF RAPID DEVELOPMENT OF THE WESTERN PART OF CHINA
AND THE SOCIAL DEVELOPMENT OF THE BORDER REGION OF XINJIANG...243
Myrzabekova R., Myrzabekov M.
REFORM MOVEMENTS IN THE EPOCH OF TANZIMAT..251
Nurmukhambet A.B., Sayn E.D.
MARKETING STRATEGIES OF KAZAKHSTAN ENTERPRISES' INTERNATIONAL ACTIVITIES.......................258
Sabdenova G.E., Userova A.N.
HISTORICAL ROOTS OF TRADITIONAL LEGAL CULTURE AND NATIONAL
NURTURING OF KAZAKHS...265
Sabirova A.S.
ETHIC CODE Of "BATYRSHYLDYK" INTHE EPIC POETRY...273
Sadykov T., Nabiyev S.
THE ISSUES OF KAZAKH LIBERATION STRUGGLE IN THE WRITINGS
OF THE ACADEMICIAN M.K. KOZYBAYEV...279
Sainov D.
THE SPIRITUAL ACTIVITIES OF THE RELIGIOUS LEADERS IN AKTOBE REGION...285
Sakenov S.K.
BRONZE AGEDWELLINGS IN NORTHERN KAZAKHSTAN...296
Serikkalieva A.E., Ashinova Zh.E., Nabizhankyzy Z.
PROJECT OF THE SCO FREE TRADE ZONE: PROBLEMS AND PROSPECTS...304
Syzdykova A.M.
HISTORY OF MANAGEMENT OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AT SOVIET FUEL
AND ENERGY ENTERPRISES IN THE PRIYRTISHIYA (1970-1990)...308
Tulebayev T.A., Abikenova G.E.
TRADITIONAL METHODOLOGICAL DIRECTIONS AND LINGUISTIC GEOGRAPHY
OF PROTO- TURKS: HISTORIOGRAPHIC ASPECT...317
Shaimerdenova M.D.
THE AUTHORS OF KAZAKHSTANI TEXTBOOKS ON THE HISTORY OF KAZAKHSTAN AS CARRIERS OF
INFORMATION AND CULTURE: A LANGUAGE PERSON IN RETROSPECTIVE...323

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2019. 1(17)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.03.2019.
Пішімі 70х100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: https://edu.e-history.kz

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй